

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI RIVOJLANISHI, TARBIYASI VA
IJTIMOIYLASHUVINI KUCHAYTIRISH OMILLARI**

Azimjanov Nazirbek

*PhD, Gumanitar fanlar va pedagogika fakulteti katta o'qituvchisi,
Turan International University*

Annotatsiya. *Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'quv jarayoni hayotdagi yangi bir bosqichga qadam qo'yish, dunyo haqida bilimlarni kengaytirish va o'z shaxsiyatlarini shakllantirish imkonini beradi. Bu davr bolalarning aqliy, jismoniy, ijtimoiy va hissiy rivojlanishi uchun juda muhimdir.*

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvini kuchaytirish omillarini chuqurroq tahlil qilish, ularning samaradorligi va qo'llanilishiga oid tavsiyalar berishga harakat qilamiz.

Kalit so'zlar: *o'quv muhiti, o'quv materiallarining tanlovi, o'quv resurslari, jamiyatning ta'siri, interfaol mashg'ulotlar.*

Maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilari ijtimoiylashuvining yetakchi vositalari muomala (ota-onalar, tengdoshlar va boshqalar bilan) hamda faoliyat (o'yin, o'qish, ijod, sport)dir. Ushbu kategoriyalar, avvalo, bola tashayotgan xonadonda, maktabgacha ta'lim muassasasida, so'ngra esa, maktabda bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Boshlang'ich sinf darsliklarida bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan bir qancha fanlar mavjud. Har bir fan o'zaro uzviylikda bo'lib, ularni bola tarbiyasiga qaratilgan ijtimoiylik hodisasi birlashtirib turadi. 2-sinf tarbiya darsligida: do'stlarga g'amxo'rlik qilish, kichiklarga yordam berish, kattalarni hurmat qilish, kiyinish madaniyatiga rioya qilish, xushmuomala bo'lish, kech qolmaslik, darsga tayyor holatda kelish, darsda tartibli bo'lish, o'ng qo'l qoidasiga amal qilish, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish, oshxonada tartibga rioya qilish kabi ko'nikmalar bilan shakllantiriladi. O'quvchi dars davomida bolalar bilan muomala qilish, ular bilan do'stlashish, do'stlikning asl mohiyati (bolalar dunyoqarashidan kelib chiqqan holda)ni anglab borishadi. Bolaning yoshidan kelib chiqqan holda, bosqichma-bosqich (soddadan murakkabga qarab) ijtimoiy ko'nikmalar shakllantirilib boriladi va bolalar bir yoshga ulg'ayib, 3-sinf bo'lishganda bir muncha murakkabroq ijtimoiy ko'nikmalarini egallashga kirishishadi. 4-sinfda esa, endi qonunlar bilan ham boshlang'ich ma'lumotlar beriladi. Ularga amal qilish, tartib qoidasi qanday bo'lishi kerakligi haqidagi dastlabki ma'umotlar bilan tanishib chiqadi. Hallolik nima ekanligi, halol insonning risq-barakasini, vatanning asrash kabi ulug' burchga mas'uliyat bilan yondashish zarurligi, milliy qadriyatlarga hurmat kabi ko'nikmalar boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiy hayotga moslashtiradi. Bu kabi elementlarning o'qitilishi, bola ongiga singdirilishi, albatta, pedagogning mahoratiga bog'liq jarayon hisoblanadi. Bundan tashqari bola ijtimoiylashuvi u yoki bu jamiyat ijtimoiy qatlamlariga xos bo'lgan universal

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

vositalar orqali amalga oshiriladi, ularga: maishiy va gigiyenik yurish-turish qoidalari, insonni o'rab turuvchi moddiy madaniyat mahsulotlari, ma'naviy madaniyat unsurlari(alladan boshlab ertaklargacha), muomala usuli va mazmuni, shuningdek oilada jazolash va mukofotlash uslublari, insonning hayotiy faoliyatidagi ko'p sonli munosabatlarimuloqot, o'yinlar, ma'naviy-amaliy faoliyat, sport bilan shug'ullanish kiradi.

O'quv jarayonining muhim jihatlari

- **Zamonaviy Pedagogik Yondashuvlar:** Boshlang'ich sinf o'quv dasturlari bolalarning rivojlanish xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olib tuzilishi kerak. O'quv jarayoni o'yin, ijodkorlik va tadqiqotga asoslangan bo'lishi muhimdir.

- **O'quv Materiallarining Tanlovi:** O'quv materiallari bolalar uchun qiziqarli va tushunarli bo'lishi kerak. Rang-baranglik, o'yinli elementlar, vizual materiallar va interfaol mashg'ulotlar o'quv jarayonini samarali va yoqimli qilishga yordam beradi.

- **Differensiatsiya:** Har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlari bor. O'quv dasturi va materiallari bu xususiyatlarni hisobga olgan holda shaxsiylashtirilishi kerak.

O'qituvchining Rol va Vazifalari

- **Motivatsiya va Qiziqishni Rivojlantirish:** O'qituvchilar o'quvchilarning o'rganishga qiziqishlarini uyg'otish, ularning bilim olishiga motivatsiya yaratish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga harakat qilishlari kerak.

- **O'quvchilar bilan Samarali Aloqa O'rnatish:** O'qituvchilar o'quvchilar bilan ochiq va iliq muloqot o'rnatish, ularning fikrlarini tinglash, ularga qo'llab-quvvatlash va rahbarlik qilishga tayyor bo'lishlari kerak.

- **Ijtimoiy va Hissiy Rivojlanishga Yordam Berish:** O'qituvchilar o'quvchilarning bir-birlariga nisbatan hurmat, muloqot va hamkorlik qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga ko'maklashishi kerak.

O'quv Muhiti

- **Xavfsiz va Qulay Muhit:** Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun xavfsiz, qulay va rag'batlantiruvchi o'quv muhiti yaratish juda muhimdir. O'quvchilar o'zlarini erkin va o'ziga ishonchli his qilishlari kerak.

- **O'quv Resurslari:** Sinfda zarur o'quv resurslari, shu jumladan kitoblar, o'yinchoqlar, kompyuterlar va boshqa materiallar mavjud bo'lishi kerak.

- **O'qituvchilarning Hamkorligi:** O'qituvchilar bir-birlariga qo'llab-quvvatlash va g'oyalar almashish uchun hamkorlik qilishlari kerak.

Boshlang'ich Sinf O'quvchilarini Rivojlantirishga Ta'sir Etuvchi Omillar

Oila va Jamiyatning Ta'siri

- **Oilaviy Muhit:** Oilaviy muhit bolalarning aqliy, ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga katta ta'sir qiladi. Ota-onalar bolalarning o'qishga qiziqishlarini uyg'otish, ularga o'qishga yordam berish, ularning ijtimoiylashuvini rag'batlantirish va ularni qo'llab-quvvatlashga harakat qilishlari kerak.

- **Jamiyatning Ta'siri:** Jamiyat ham bolalarning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Bolalar o'zlarining atrof-muhitidagi kishilar bilan muloqot qilish, jamoatchilik tadbirlarida ishtirok etish va o'z jamiyatlariga hissa qo'shish orqali ijtimoiylashishadi.

Jismoniy Rivojlanish

- **Jismoniy Mashqlar:** Jismoniy mashqlar bolalarning jismoniy rivojlanishi, sog'lig'i, aqliy faoliyati va ijtimoiylashuviga ijobiy ta'sir qiladi.

- **Sog'lom Ovqatlanish:** Sog'lom ovqatlanish bolalarning energiya darajasini saqlab qolish, to'g'ri rivojlanish va kasalliklardan himoya qilishga yordam beradi.

Aqliy Rivojlanish

- **O'quv va O'yin:** O'quv jarayoni va o'yinlar bolalarning aqliy rivojlanishiga, muammo echish qobiliyatini oshirishga va xotira va diqqatni rivojlantirishga yordam beradi.

- **Kitob o'qish:** Kitob o'qish bolalarning lug'at boyligini oshirish, tahlil qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Ijtimoiy Rivojlanish

- **O'zaro Muloqot:** Bolalar o'zaro muloqot qilish, guruh ishlarida ishtirok etish va jamoaviy tadbirlarni amalga oshirish orqali ijtimoiylashishadi.

- **Hamkorlik va Do'stlik:** Do'stlik va hamkorlik munosabatlarini rivojlantirish bolalarning ijtimoiylashuviga va turli vaziyatlarda o'zlarini boshqarish qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

Boshlang'ich Sinf O'quvchilarining Rivojlanishi va Ijtimoiylashuvini Kuchaytirishga Qaratilgan Tavsiyalar

O'quv Jarayonini Takomillashtirish

- **O'yinli O'quv:** O'quv jarayonini o'yinli elementlar bilan boyitish, bolalar uchun qiziqarli va tushunarli qilishga imkon beradi.

- **Interfaol Mashg'ulotlar:** Interfaol mashg'ulotlar bolalarning o'zaro muloqot qilish, guruh ishlarida ishtirok etish va birgalikda muammolarni hal qilishga imkon beradi.

- **O'quvchilarning Muvaffaqiyatlarini Tan olish:** O'quvchilarning har bir muvaffaqiyatini tan olish va rag'batlantirish ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytiradi.

Oila va Jamiyatning Rolini Mustahkamlash

- **Ota-onalar bilan Hamkorlik:** O'qituvchilar ota-onalar bilan hamkorlik qilish, ularni o'quv jarayoni haqida xabardor qilish va ularni bolalarning o'qishiga qo'llab-quvvatlashga undashga harakat qilishlari kerak.

- **Jamoatchilik Tadbirlarida Qatnashish:** Bolalarni jamoatchilik tadbirlarida qatnashishga rag'batlantirish, ularning ijtimoiylashuviga va jamiyat haqida bilim olishga yordam beradi.

Jismoniy va Aqliy Rivojlanishni Qo'llab-quvvatlash

- **Jismoniy Mashqlar:** Bolalarni jismoniy mashqlar bilan shug'ullanishga rag'batlantirish, ularning sog'lig'ini mustahkamlashga va aqliy faoliyatini oshirishga yordam beradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

- **Sog'lom Ovqatlanish:** Bolalarga to'g'ri va sog'lom ovqatlanishni o'rgatish, ularning energiya darajasini saqlab qolish va to'g'ri rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

- **Kitob o'qishni Rag'batlantirish:** Bolalarni kitob o'qishga rag'batlantirish, ularning lug'at boyligini oshirish, tahlil qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ijtimoiylashuvni Rivojlantirish

- **O'zaro Muloqot Qilish Imkoniyatlarini Yaratib Berish:** Bolalarning o'zaro muloqot qilish, guruh ishlarida ishtirok etish va jamoaviy tadbirlarni amalga oshirishga imkoniyatlarini yaratib berish kerak.

- **Do'stlik va Hamkorlikni Rivojlantirish:** Bolalarni do'stlik va hamkorlik munosabatlarini rivojlantirishga undash, ularning ijtimoiylashuviga va turli vaziyatlarda o'zlarini boshqarish qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvini kuchaytirish uchun o'quv jarayonini takomillashtirish, oila va jamiyatning rolini mustahkamlash, jismoniy va aqliy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiylashuvni rivojlantirishga qaratilgan choralarni ko'rish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Boshlang'ich Sinf O'quvchilarining Psixologik Xususiyatlari" kitobi, muallif: Ismoilov A. (Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2021)

2. "Zamonaviy Pedagogika" kitobi, muallif: Yo'ldoshev F. (Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2020)

3. "Bolalar Psixologiyasi" kitobi, muallif: Karimova M. (Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2019)

4. "Ijtimoiylashuv Psixologiyasi" kitobi, muallif: Qodirov A. (Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2018)